

РАДОЈИЦА ЈОВИЋЕВИЋ (Београд)

ТЕМАТИКА И МЕТОДОЛОШКИ ПОСТУПАК ПРОФЕСОРА РАДОСАВА БОШКОВИЋА

Иако је творба речи — тај „механизам језика“ — централна тема у научноме опусу професора Радосава Бошковића, његови радови указују на чињеницу колико је био тематски разноврстан, као и на то колико се компетентно и суверено кретао у најсложенијим питањима фонетике, морфологије, деривације, етимологије, акцентологије, лексикологије, дијалектологије, лексикографије, синтаксе, ономастике, историје српскохрватскога и других словенских језика. Узредна напомена: проф. Бошковић се успешно огледао и као преводилац — превео је на српскохрватски језик роман Н. Г. Чернишевског „Шта да се ради?“, а заједно са Звонком Ткалцем превео је „Корак напред — два корака назад“ В. И. Лењина.

Према набројаним лингвистичким дисциплинама могла би се направити тематска класификација научних радова проф. Бошковића. Међутим, таква класификација морала би се узети сасвим условно — само као илустрација његове тематске разноврсности и ширине његових лингвистичких интересовања. Нема, наиме, ниједнога рада проф. Бошковића из историје српскохрватског језика, а да се у њему не разматрају и одговарајућа или слична питања у другим словенским језицима. Или још конкретније: један од последњих научних радова проф. Бошковића је расправа Срб љ и и Срб и (Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад 1978, стр. 23—25). И по наслову и по тематици то је рад из ономастике, али аутор у исто време улази и у питање морфологије и деривације, а уз то, граматичку страну ликова Срб љ и и Срб и проф. Бошковић обрађује компаративно-историјском анализом чињеница

из српскохрватског, руског и пољског, а затим преко старословенског језика долази и до прасловенскога стања. Да бих илустровао методолошки поступак проф. Бошковића, анализираћу управо ову његову расправу.

Нагласивши претходно да неће улазити ни у етимологију облика *Срби* и *Србли* нити у њихову употребу у српским средњовековним споменицима, Р. Бошковић при анализи етника Србин полази од старог колектива *Sr̃bь* (основа на *ĭ*), који се налази у Лаврентијевој хроници као *serēbь*. Таквих колектива-етника с основом на *ĭ*, као *serēbь*, у староруским споменицима има доста: *Rusь*, *Čudь*, *Samojadь*, *Vodь*, *Žmudь* и сл., а има их и старопољски језик: *Saś*, *Samojedź*, *Wolosza* < *Volosь* + а. Утврдивши да је колектив *Sr̃bь* и посведочен и да није усамљен, Р. Бошковић од њега изводи и облик *Срби* и облик *Србли*.

Од колектива *Sr̃bь* помоћу сингулативног суфикса *inь* направљен је помен unitatis *Sr̃binь*, а од њега, сасвим регуларно, облик за множину *Sr̃bi*, исто као и старословенски етник **ОРУДИ** < **Rudinь* (Супрасаљски зборник 433, 14). — „То је познато и сигурно“, каже Р. Бошковић, јер је прасловенски сингулативни суфикс *inь* „постао и остао морфолошка количина одређеног флексивног и деривационог типа именица у већини словенских језика“.

Довде се Р. Бошковић слаже с објашњењем које је у славистици — како сам каже — „познато и сигурно“. За друго питање, које је у овом раду покренуо проф. Бошковић — нема поузданог објашњења. Постоје само претпоставке, од којих је понека „исувише јевтина да би била тачна“, а друге су без доказа с принудном убедљивошћу. Понеку од тих претпоставки проф. Бошковић обара, а понеку оставља без коментара.

Проф. Бошковић сматра да се облик *Србли* не може извести помоћу прасловенског сингулативног суфикса *inь*. По његовом мишљењу, прасловенски језик је, поред *inь*, имао још један морфолошки суфикс сингулативног порекла — суфикс *io*. Долавањем сингулативног суфикса *io* на колектив *Sr̃bь* добијао се помен unitatis **Sr̃bjь* > *Sr̃bljь* > *Sr̃balj* и даље, сасвим регуларна множина *Ср̃бли*, облик који је забележио и Константин Порфириогенит — Σέρβλα (в. Византијски изводи за историју народа Југославије II САНУ, Београд 1959, стр. 14; 46; 79).

На сингулативну функцију суфикса *io* Р. Бошковић указује и код прасловенских именица типа **dēlateljь*. Он сматра да је номинатив **dēlateljь* „прасловенска морфолошка етноваџија, никако само суфиксална“, направљен „помоћу сингулативног суфикса *io* (>*jь*) према колективној множини **dēlatele*“.

Ево како и чиме Р. Бошковић поткрепљује своје мишљење:

„Ову нашу претпоставку потврђују — на свој, али доста убедљив начин — староруски флексивни суплетивизми типа *Moskvitinъ* — множина *Moskviči*, *Pskovitinъ* — множина *Pskoviči*.

Како су они постали?

По нашем мишљењу овако. Имали смо у почетку номинативе множине **moskvite*, **pskovite* по консонантској деклинацији. Од њих су, као од колективне множине, једним сингулативним суфиксом, то јест *inъ*, направљена номіна unitatis *Moskvitinъ*, *Pskovitinъ*, а другим сингулативним суфиксом, то јест *io* номіна unitatis *Moskvičъ*, *Pskovičъ*; тако су образовања *Moskvitinъ* и **Moskvitjъ* била паралелна и у свему идентична. И сада: како су сингулативно-морфолошки суфикси *jъ* и *inъ* имали исту функцију, било је логично да се повежу, на одређено време, изразитија једнина, са сингулативним *inъ*, и перспективнија множина, с тематским *io*. Доцније, кад је у језику попустила употреба сингулативнога *inъ*, дошао је нормалан и нормализован однос *Moskvičъ* — *Moskviči*“.

После овог и оваквог објашњења, Р. Бошковић без икаква коментара додаје следећу реченицу: „Сасвим друкчије на староруски однос *Moskvitinъ* — *Moskviči* гледа Вајан (*Gramaire comparée* I 143)“, а затим као потврду за своју претпоставку наводи „и абнормални морфолошки однос *mytařъ* — *mytare* — уместо *mytaři* — *mytaři* (с меким *r* у свим облицима) — код готских позајмица у прасловенском језику“, који се друкчије не може објаснити него само као адаптација прасловенском односу код категорије *dělateljъ* — *dělatele*.

На крају долази закључак проф. Бошковића да је „однос сингулатив — колектив (множински) био у прасловенском језику толико чврст и праматички афирмисан да је наметао појединим категоријама обавезне морфолошке оквири. Кад су чврсти морфолошки оквири попустили, дошли су и друкчији фонетички односи. Исп. као доказ: старословенско *žitelinъ* (*žiteljъ*) према *žitele*, црквенословенско *dělatelinъ* (*dělateljъ*) према *dělatele*“.

Сврха подробнијег разматрања ове расправе — иначе сасвим произвољно узете — није сама анализа, него тај рад као жива илустрација лингвистичкога метода проф. Бошковића: пут од појединачних конкретних факата, нарочито српскохрватског, преко података у другим словенским језицима, до опште-словенских појава. И у исто време, из ове анализе се види како проф. Бошковић методолошки инвентивно, суптилно и дубински решава веома сложене лингвистичке проблеме.

Radojica JOVIĆEVIĆ

SUBJECT-MATTER AND METHODOLOGICAL APPROACH IN THE WORK
OF PROF. RADOSAV BOŠKOVIĆ

S u m m a r y

The scientific work of Professor Radosav Bošković includes a wide range of diverse topics. With complete competence, Prof. Bošković discusses the most complex questions of phonetics, morphology, derivation, etymology, accentuation, lexicology, dialectology, lexicography, syntax, onomastics, the history of Serbo-Croat and other Slavic languages.

Through an analysis of a Professor Bošković's treatise, *Srbi i Srbiji*, the author vividly illustrates Professor Bošković's linguistic method: he starts from concrete, individual facts, particularly in Serbo-Croat and proceeds through data from other Slavic languages towards general Slavic phenomena. Also, this analysis demonstrates the inventiveness, subtlety and deep insights of Professor Bošković as he attempts to solve complex linguistic problems.